

Miloš Doležal: Tři inkarnace. Vzpomínky skauta, vězně komunistických kriminálů a arktického ekologa Josefa Svobody

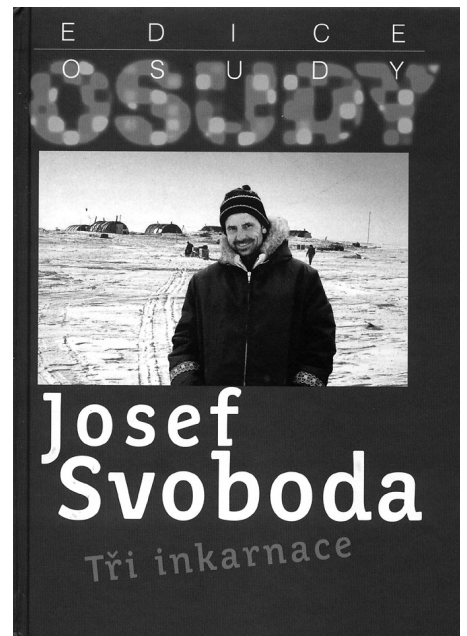
Nedají nám spát nejen příběhy z biologie – rostlin, živočichů, celých biotopů, ale také lidských aktérů, kteří šli za poznáním přírodního dění. Často přes úskalí, jež krátí dech těm, pro něž zanechali svědectví. Pokud měli příležitost a vůli to udělat. Říká se tomu memoárová literatura a pro hektičnost vlastní práce, které se její protagonisté zpravidla nechťejí jen tak vzdát ve prospěch záznamů okolností, nebude dochovaných vzpomínek nikdy dost. Autobiografická kniha o životních osudech osmdesátiníka, arktického ekologa a botanika prof. Josefa Svobody je mimořádně cenným svědectvím.

První blok by se snad dal označit „zranění války“: chlapec ze železničářské rodiny prožíval dětství a mládí ve středních Čechách, s blížící se válečnou katastrofou vnímal vpád vlivů, které za nenormální situace vyhocovaly mezilidské vztahy (i uvnitř rodin), a do mužnosti vcházeli s válečnými prožitky – po konci světové vojny i skrz její následky.

Období zcela jiných těžkých zkoušek (druhá inkarnace) začalo zatčením komunistickou Státní bezpečností v r. 1949. Obsáhla pasáž knihy zahrnuje peripetie výslechů, souzení a putování po věznicích v Čechách a na Slovensku a zároveň ilustruje snadnost, s jakou se dalo bez většího zavinení spadnout do očistce šikanování novým režimem. Téměř dekáda strávená v kriminálech „všeho druhu“ představuje čtení, které sice obsahuje také pozoruhodné detaily o těchto děsivých zařízeních (pro technické záznamy a porozumění jim má náš autobiograf smysl, jež lze později vyčíst i z jeho odborného uplatnění), ale především má sílu proniknout do osudů spoluvězňů. Z nich je řada intelektuálů, z kultury, vědy, ale také od řemesel, a hlavně

duchovních – cesta do jejich vězeňské skupiny a sdílení útrap spolu s vyrovnáváním se v údelu přitáhne morálním poselstvím o zdrojích, které jedince posunou od nádeje na život po žití samotné. Neustále se s autorem pohybujeme kolem vztahu víry a přírodovědeckého poznání s jeho kreativitou a přestupováním hranic. A pronikavě vypsany osud biologa dokumentuje, že jsou mnohem větší, běžnými materialisty netušené rozpory jinde, než je ten zdánlivý, mezi spirituálním a kognitivním rozměrem myslí. Sled profesí po propuštění by stěžejně sestavil soudobý fabulátor (nebudu vypisovat, jen doporučím četbu) a konečně se tu na konci objeví akademické pracoviště – mnohým z nás dobře známý brněnský tým Botanického ústavu Československé akademie věd zapojený do tehdejších bádání v rámci Mezinárodního biologického programu. Všechno provázané přijetími a opětnými vyhazovy při opožděném vysokoškolském studiu. Pak rok 1968 a příjezd ruských tanků do Brna. Tápavé uchopení šance na emigraci a odlet do Kanady.

Tady startuje nový začátek, třetí inkarnace už čtyřicátiníka s novými dimenzemi doháněného života – s rodinou vzešlou z kulturologicky smíšeného manželství, s bádáním v severské přírodě mezi esky-máckými domorodci a s výukou v pestré komunitě univerzitních studentů. Předmět zájmu v tomto typu pojednání asi nemá smysl podrobněji popisovat, něco naznačí názvy kapitol, např. Společenství rostlin a lidí, Farma zelených iglů nebo Polární pouště. Botanika, ekofyziologie rostlin a ekosystémové fungování za extrémních podmínek prostředí jsou hlavními tématy, za nimiž výzkumníci, Josef Svoboda mezi nimi, podnikají dobrodružné a náročné

výpravy k fjordům, na ostrovy nebo mezi vody ve všech skupenstvích. Objevy nacházejí odpovídající formy zveřejnění a také ocenění. Průvodce v knize neponechává stranou ostatní aspekty života v pustině, další příběhy osobností se odvíjejí před očima. Tvrdý zásah úmrtím hudebně talentovaného syna těžce poznamenaná pozdní věk člověka, jež prožil tolik těžkých chvil, a přesto musí mobilizovat vše pozitivní, co jen lze ve chvíli nejtěžší – při odchodu vlastního dítěte. Kniha končí kapitolou Návraty, kde zazní glosy k naší republice dneška, po víc než dvou desetiletích opět znepokojujícího... Učit se naslouchat je životní proces, není bez odměny – tou je pokora a radost srdce, říká někde mezi řádky Josef Svoboda. Naslouchat komu a čemu, to necht se dozví každý čtenář sám. V době, kdy chybějí lidské vzory, je tato kniha potřebnější než jiné.

Vydal Radioservis, a. s., v edici Osudy,
Praha 2011, první vydání, 388 str.
Cena 299 Kč

Rainer Oppermann, Guy Beaufoy, Gwyn Jones (Eds.): High Nature Value Farming in Europe

„Evropa se vyznačuje velmi rozmanitou krajinou, přírodou i kulturou. Zemědělské systémy s vysokou přírodní hodnotou jsou klíčovou součástí evropské biodiverzity. Biotopy a druhy podmíněné extenzivním zemědělstvím jsou ohroženy, a je proto třeba okamžité adresné akce celé Evropské unie na podporu zemědělství s vysokou přírodní hodnotou (High Nature Value Farming).“ To jsou slova Daciana Ciolose, ev-

ropského komisaře pro zemědělství a venkov, a Janeze Potočnicka, evropského komisaře pro životní prostředí, z předmluvy k této knize.

Koncept HNV Farming (dále HNV zemědělství, tj. zemědělství s vysokou přírodní hodnotou) vznikl počátkem 90. let 20. stol. s rostoucím poznáním, že ochrana biodiverzity v Evropě významně závisí na uchování extenzivního zemědělství (low-inten-

sity farming, semi-natural farming). Evropská krajina byla a je převážně formována lidskou aktivitou. Role zemědělství je tedy výjimečná, neboť využívá více než polovinu rozlohy států Evropské unie. Vývoj zemědělství zde trval tisíciletí společně s vývojem lidské kultury a byl hlavním zdrojem existence a příjmu lidské populace až do průmyslové revoluce (během 18.–19. stol.). Znamky tohoto úzkého spojení jsou hluboce zakořeněné v řadě evropských krajin a jsou zřetelné z mnohých strukturálních prvků zemědělské krajiny až do dnešních dnů.

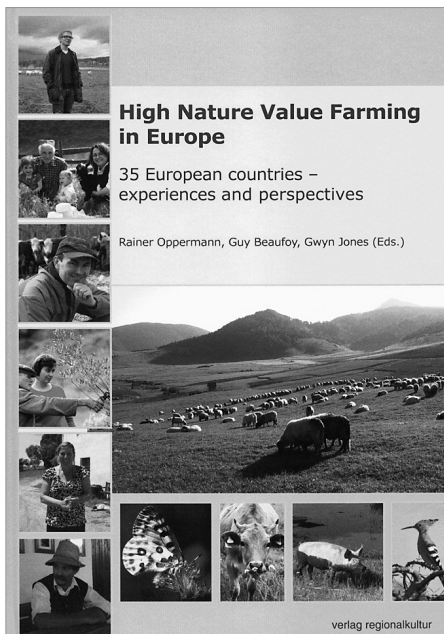
Cílem tradičního zemědělství je zajistit potravu pro lidi a zvířata patřící k lokální komunitě. Extenzivní zemědělské systémy jsou charakteristické produkčními cykly s nízkými vstupy, ale také nízkými výnosy ve srovnání s dosažitelnou kapacitou půdy,

bývají založeny na vysokém podílu lidské práce a z ekologického hlediska bývají trvale udržitelné. Kombinují obvykle vysoký počet pěstovaných druhů rostlin i chovaných živočichů často lokálně rozdílného genofondu, strukturální diverzitu v čase a prostoru a udržují uzavřené koloběhy hmoty – využitím odpadů jako hnojiva.

Takové zemědělské systémy se do dnešních dnů zachovaly většinou pouze na územích s přirozeně nízkou produktivitou nebo v okrajových oblastech, vzdálených od center hustého osídlení. Jde zpravidla o pastviny, louky, sady či ornou půdu blízké přírodě se zachovalými prvky typů mezi, remízků, živých plotů, mokřadů a pramenišť. Vedle toho, že jsou zásadní pro zachování evropské biodiverzity (přírodní i kulturní), poskytují řadu dalších ekosystémových služeb, mimo jiné udržují charakter evropské venkovské krajiny.

Kniha nese v podtitulu název 35 evropských zemí – zkušenosti a perspektivy. Hlavní částí je tedy logicky popis HNV zemědělství ve vybraných státech Evropy, včetně České republiky, jehož autory jsou Pavel Kovář (Přírodovědecká fakulta UK v Praze), Lenka Jandová a František Pojer (oba pracovníci Agentury ochrany přírody a krajiny ČR). Z tohoto hlediska je kniha výborným přehledem tradičních typů venkovských krajín a způsobů hospodaření napříč celou Evropou.

Úvodní kapitoly jsou věnovány popisu HNV zemědělství, jeho významu pro evrop-

skou kulturní krajinu a biodiverzitu, podrobně jsou popsány jeho jednotlivé typy. Zvláštní kapitoly představují druhy spojené s HNV zemědělstvím, planě rostoucí i pěstované, s důrazem na ty ohrožené.

Závěrečná část knihy má spíše charakter sborníku – popisuje zkušenosti a perspektivy HNV zemědělství z různých pohledů, a je proto nesmírně zajímavá a čtivá. Rozebírají se zde např. ekosystémové

služby, které poskytuje, socio-ekonomické perspektivy v dnešní společnosti, způsoby monitoringu, evropská síť čapích vesnic jako příklad rozvoje venkovského podnikání, rekreační potenciál HNV zemědělství nebo používané mechanizace a technologické postupy. Poslední kapitoly jsou pak správně věnovány Evropské unii a národním dotačním politikám podporujícím HNV zemědělství a jeho budoucnost.

Závěrem si nemohu odpustit poznámku z pozice mého oboru, kterým je lesnictví. Středoevropská krajina je pod vlivem člověka již tisíce let a zvláště poslední desetiletí se tento vliv mění v silný tlak na přírodní podstatu ekosystémů. S rostoucím uvědoměním společnosti rostou i požadavky na ochranu ohrožené přírody, které směřují velmi často na hospodářské lesy se skladbou dřevin blízkou přírodě. A to proto, že v mnoha případech představují poslední refugium původní přírody a řady ohrožených druhů. Lesy v České republice zaujímají třetinu rozlohy státu, zemědělské plochy však 54 %. Zemědělství má proto téměř dvojnásobný potenciál pro uchování biotopů ohrožených organismů a je třeba podporovat jakákoli environmentálně příznivá opatření směřující do této sféry. Předkládaná kniha je k tomu výbornou inspirací.

**Verlag Regionalkultur 2012, 544 str.
Cena neuvedena**

Redakce

Zdeněk Laštůvka, Jan Liška: Komentovaný seznam motýlů České republiky

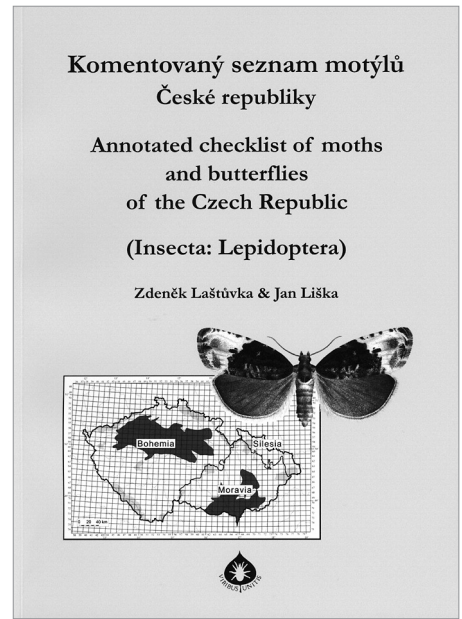
Předložený seznam druhů motýlů (*Lepidoptera*) České republiky je výsledkem intenzivního faunistického studia v posledních desetiletích. Vychází z katalogů motýlů Moravy a české části Slezska (Laštůvka 1993), Čech (Novák a Liška 1997) a celé České republiky (Laštůvka 1998), zejména z jeho aktuální internetové verze (Laštůvka a Liška 2010). Zohledňuje systematické a nomenklatorické změny, k nimž v nedávném období došlo. Vyšší klasifikace byla upravena v souladu s výsledky morfologického i molekulárního studia celého řádu, které směřují ke stabilizaci evropské klasifikace i nomenklatury motýlů a byly aplikovány také v databázi Fauna Europaea (Karsholt a van Nieukerken 2011, van Nieukerken a kol. 2011).

Seznam zahrnuje druhy v současnosti nebo minulosti přítomné na území České republiky, doložené alespoň jedním pokud možno spolehlivým nálezem. Dále obsahuje pravidelné i ojedinělé migranty, druhy s nestálým nebo nepravidelným výskytem a motýly synantropní. Ze seznamu jsou naopak vyloučeny druhy, jejichž výskyt není spolehlivě doložen, a ojedinělé nálezy zjevně zavlečených jedinců cizích

druhů bez následného vzniku alespoň krátkodobých populací.

V seznamu se tradičně uvádí výskyt v Čechách (B) a společně na Moravě a ve Slezsku (M). V zájmu přesnějšího vymezení dosud známého rozšíření na území České republiky jsou označeny druhy motýlů, jejichž známý výskyt je omezen na území českého či moravského termofytika nebo oreofytika. Indexy dále označují introdukované, synantropní, nezvěstné a vymizelé druhy. U všech taxonů zjištěných od vydání předcházejících seznamů byl doplněn číselný odkaz na publikovaný zdroj. V případě potřeby jsou ke konkrétním druhům připojeny komentáře týkající se především výskytu v zájmovém území, někdy jejich nomenklatury, taxonomie nebo biologie.

Publikace obsahuje též kapitoly věnované historii a prozkoumanosti území (včetně životopisů průkopníků naší lepidopterologie Jakoba Sternecka, Friedricha Zimmermanna a Hugo Skaly), zoogeograficky nejpozoruhodnějším nálezům, nepůvodním druhům, změnám složení motýlí fauny (druhového spektra a početnosti) včetně tabulky vymizelých a nově přicho-

zích druhů a rovněž kapitolu věnovanou druhům popsaným pro vědu z území českých zemí. Dvousloupcová grafická úprava textu publikace zahrnuje paralelní anglickou verzi.

**Biocont Laboratory spol. s r. o.,
Brno 2011, 148 str.
Doporučená cena 114 Kč.
Publikaci lze objednat na Ústavu
zoologie, rybářství, hydrobiologie
a včelařství Agronomické fakulty
MENDELU v Brně na adrese:
Zemědělská 1, 613 00 Brno,
nebo emailem: last@mendelu.cz**